

Ключевые слова: *оценка, основные средства, сельское хозяйство, стоимость, амортизация, рентабельность.*

Annotation

The article uncovered the problems of the revaluation of the sector plant assets in part of their influence on the agriculture effectiveness bias. Substantiated the need for constant re-evaluation of fixed assets in order to determine the of objective agricultural policy.

Key words: *valuation, plant assets, agriculture, value, depreciation, return.*

УДК 657:631.1

Бруханський Р.Ф.,
к.е.н., доц., доц. кафедри аграрного бізнесу і обліку,
Тернопільський національний економічний університет

СУЧАСНІ ВИМОГИ І ПАРАМЕТРИ ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Основна проблема раціонального застосування організаційно-методичної моделі прийняття рішень стратегічного характеру у сільськогосподарських підприємствах України полягає у відсутності чіткого й ефективного механізму обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту. Спектр недоліків інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень стратегічного характеру зумовлений недосконалістю структури інформаційної бази сільськогосподарських підприємств, типова модель формування якої зводиться лише до формальної консолідації інформації з двох джерел: облікового і позаоблікового. Облікова інформація формується на основі даних фінансового та управлінського обліку з чітким визначенням обсягів, структури, періодичності подання тощо. Вона є основою для прийняття рішень. Позаоблікова інформація формується за потреби, переважно хаотично без конкретних параметрів і вимог. В процесі прийняття рішень вона є додатковою. Таким чином, традиційна для вітчизняних аграрних підприємств структура обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту повною мірою не забезпечує можливість узгодження і прийняття єдиних параметрів формування і моніторингу економічних показників, їх інтерпретації, оцінки, трансформації, форм і періодичності подання. Дана ситуація зумовлена невідповідністю чинної структури інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту аграрних підприємств України сучасним вимогам формування корисної інформації, оскільки кожна підсистема інформаційного забезпечення процесу прийняття рішень як облікова, так і позаоблікова, при формуванні відповідних звітних показників керується переважно локальними вимогами певних нормативно-правових документів, які регламентують зміст, завдання і порядок їх роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сучасної наукової літератури з питань обліково-інформаційного забезпечення менеджменту підприємств доводить відсутність чітких рекомендацій стосовно формування інформаційної бази та інформаційних систем для стратегічного управління бізнесом. Лише певні аспекти методики обліково-інформаційного забезпечення управління досліджені в наукових публікаціях М. Т. Білухи, Д. Блейка, О. Д. Гудзинського, К. Друрі, П. В. Забеліна, З. В. Задорожного, Т. Г. Камінської, Р. Каплана, В. Керімова, Я. Д. Крупки, І. Р. Кузьмича, Н. К. Моїсєєвої, Д. Нортон, Г. Скрипник, Т. М. Пахомової, І. І. Федулової, О. М. Хоріна, В. С. Цимбалюка, В. Ф. Яценко та ін. Такий стан справ можна пояснити специфічними особливостями управлінської інформації для цілей стратегічного менеджменту аграрного підприємства. В якості особливих ознак стратегічно важливої інформації доцільно виділити її узагальнений характер, який повинен відображати взаємозв'язок різноманітних показників та їх динаміку. Обсяг даної інформації надзвичайно великий, тому повне його використання у більшості випадків виявляється недоцільним і економічно невігідним.

Постановка завдання. Базовим завданням статті є дослідження сучасних проблем обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств України, уточнення вимог та параметрів концепції формування інформації для потреб стратегічного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практика діяльності аграрних підприємств України свідчить про наявність ряду обставин, які знижують ефективність і оперативність прийняття рішень стратегічного характеру: 1) відсутність критеріїв відбору потрібної інформації із загального обсягу даних; 2) відмінність класифікаційних ознак інформації, необхідних для типових звітів та потреб управління; 3) несвоєчасність складання і подання управлінських звітів; 4) недосконалість діючих методик формування обсягів необхідної та достатньої інформації. Значна частина недоліків інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень стратегічного характеру зумовлена недосконалістю діючої структури інформаційної бази підприємства.

Окремі зарубіжні науковці (Джон Блейк, Оріол Амаг) стверджують, що переважно стратегічні рішення характеризуються довгостроковою сутністю, значним чином впливають на всі сфери життєдіяльності підприємства і, як правило, мають зовнішню спрямованість, часто не володіючи внутрішньою складовою [1]. Вказане твердження поділяють професори Гарвардської школи бізнесу Роберт Каплан, Девід Нортон, які вважають, що стратегічні пріоритети обліку були розроблені передусім для підтримки загальної конкурентної стратегії підприємства за рахунок використання інформаційної технології для більш досконалого обліку собівартості продуктів і послуг [4]. Необхідність формування облікової інформації стратегічного спрямування, на думку К. Друрі, зумовлена теоретичним обґрунтуванням і практичним застосуванням у 70-х роках ХХ століття концептуальних основ стратегічного менеджменту, особливістю якого є «досягнення стійких конкурентних переваг» [2, с. 25].

Дослідження сучасного стану інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств дозволяє констатувати реальний факт – інформація, підготовлена різноманітними функціональними підрозділами підприємства, є суперечливою, оскільки в процесі її формування застосовуються різні, а в окремих випадках й логічно несумісні методики розрахунку, аналізу й оцінки показників. Облікова і позаоблікова системи інформаційного забезпечення підприємства переважно функціонують відокремлено, самостійно і використовують власні канали інформаційних зв'язків та принципи формування інформації. В результаті якість такої інформації априорі не може задовільними інформаційних потреб керівника (менеджера), оскільки суттєво впливає на обґрунтованість прийняття рішень. Таким чином, відсутність інформаційної бази, побудованої на єдиних принципах, призводить до того, що на вищій рівень ієрархії менеджменту підприємства надходить інформація в багатьох випадках суперечлива, неспівставна, спотворена, яка набуває ознак дезінформації. Варто наголосити, що сучасні умови національної економіки певним чином розширюють інформаційні потреби керівного складу підприємств. Стратегічний менеджмент потребує інтегрованої інформації, яка повинна враховувати джерела як внутрішньої інформаційної системи підприємства, так і зовнішньої сфери.

Моніторинг інформації стосовно внутрішньої і зовнішньої сфер діяльності підприємства, реальної оцінки його можливостей за поточних умов ринку, загроз діяльності є визначальною основою для прийняття стратегічних рішень і ефективного управління підприємством. Дослідження закономірностей формування необхідної інформації для потреб стратегічного менеджменту, визначення її обсягу, оптимальної структури, строків і форм подання в кінцевому результаті дозволить скоротити витрати часу, необхідні для пошуку і виокремлення стратегічно важливої інформації, та підвищить рівень обґрунтованості процесу прийняття управлінських рішень за рахунок максимізації якості інформації.

Згідно статті 1 розділу 1 Закону України «Про інформацію» № 2658-ХІІ від 2.10.1992 р. з врахуванням останніх змін і доповнень від 13.01.2011 р. та 9.05. 2011 р., «інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [7].

Згідно Міжнародних стандартів фінансової звітності, пропонуються чіткі вимоги до якості інформації: 1) *reliability* – надійність (достовірність); 2) *faithful representation* – точне уявлення (представлення); 3) *substance over form* – пріоритет змісту над формою; 4) *neutrality* – нейтральність (неупередженість); 5) *prudence* – обачність (передбачливість); 6) *completeness* – повнота (завершеність); 7) *relevance* – доцільність (релевантність); 8) *comparability* – порівнянність (співставність); 9) *understandability* – зрозумілість.

На нашу думку, основні параметри обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств необхідно диференціювати у розрізі двох суміжних взаємопов'язаних складових: 1) внутрішньої обліково-інформаційної системи підприємства; 2) зовнішнього інформаційного середовища бізнесу.

Сучасне сільськогосподарське підприємство функціонує за умов тісного зв'язку із зовнішньою інформаційною сферою, яка значною мірою визначає можливості та умови його діяльності. Продовольча криза ХХІ століття, посилена конкуренція як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках, глобальний динамізм світової економіки суттєво посилюють вимоги до комплексного моніторингу зовнішнього середовища бізнесу, зумовлюють необхідність адаптації господарської діяльності сільськогосподарських підприємств до тенденцій змін продовольчого ринку. Таким чином,

моніторинг сучасного стану і динаміки зовнішньої сфери аграрного бізнесу повинні застосовуватись у якості домінанти стратегічного менеджменту.

З позицій стратегічного управління підприємством, сфери залучення інформації переважно поділяють на два види: 1) макрооточення (економіка, політика, законодавство, технологія, суспільство, екологія); 2) мікрооточення (покупці, постачальники, конкуренти, ринок робочої сили) [8]. Розмежування сфер залучення інформації для потреб стратегічного менеджменту вважаємо доцільним додаткового доповнити: по-перше, регіональною сферою мезорівня, оскільки місцева політика, економіка, екологія часто не співпадають із загальнодержавною, при цьому кожен конкретний регіон володіє специфічними проблемами і пріоритетами розвитку; по-друге, рівнем кластера, який набуває все більшої популярності у межах економічного розвитку регіонів.

Таким чином, джерела інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту сучасного сільськогосподарського підприємства, на нашу думку, доцільно диференціювати відповідно до наявних сфер інформаційного середовища: 1) інформація макрорівня; 2) інформація мезорівня; 3) інформація кластера; 4) інформація мікрорівня.

Структурна диференціація сфер інформаційного середовища сучасного сільськогосподарського підприємства наведена на рис. 1.

Рис. 1. Диференціація сфер інформаційного середовища сучасного сільськогосподарського підприємства

Визначальною сферою при формуванні стратегії розвитку бізнесу, безперечно, є економічна. Постійний її моніторинг дозволить формувати реальні прогнози рівня і динаміки економічного розвитку глобальної світової економіки, загальнодержавної, регіональної, місцевої та перспективи конкретного підприємства. Моніторинг юридичної сфери передбачає комплексне врахування нормативно-правової бази господарювання з позицій дотримання встановлених юридичних норм і обов'язковості їх виконання всіма суб'єктами бізнесу. Особливої уваги потребують юридичні аспекти захищеності інтелектуальної власності підприємства та динаміка зміни законодавства у державі. Політична сфера повинна підлягати моніторингу з позицій передбачення ризиків і запобігання загроз, направлених безпосередньо на підприємство. Моніторинг соціальної сфери повинен відслідковувати вплив соціальних явищ у світі, країні, регіоні на той вид бізнесу, яким займається підприємство. Дослідження глобальних тенденцій продовольчого ринку сільськогосподарської продукції з врахуванням міжнародних угод дозволить адаптувати стратегію бізнесу до світових трендів агропромислового виробництва. Вивчення технологічної сфери аграрного бізнесу дозволить своєчасно реагувати і враховувати напрями розвитку науки і техніки з метою забезпечення стабільної конкурентоспроможності виготовленої продукції. Паралельно варто враховувати екологічні загрози.

Усі зовнішні макрорівневі сфери інформаційного середовища сучасного сільськогосподарського підприємства доцільно використовувати також на мезорівні з врахуванням регіональних або галузевих особливостей.

Специфічні характеристики обліково-інформаційне середовище мезорівня набуватиме за умов перебування сільськогосподарського підприємства у складі агропромислового кластера. Кластерний підхід є однією із новітніх концепцій розвитку регіональної економіки, яка передбачає застосування непрямих впливів на економічний розвиток регіону шляхом створення сприятливих умов для бізнесу. В основі кластерного підходу перебуває процес акумулювання позитивних ефектів регіональної агломерації, зокрема географічної та економічної близькості виробника і споживача. При цьому спостерігається мінімізація кордонів між економічними секторами та видами діяльності, оскільки всі вони розглядаються у системному взаємозв'язку.

Застосування кластерного підходу зумовлює ряд суттєвих переваг: 1) для бізнесу: покращується інфраструктура та кадрове забезпечення; з'являються передумови для досліджень і розробок; знижуються умовно-постійні витрати; формуються реальні можливості для більш успішного виходу на міжнародні ринки; 2) для держави (суспільства): збільшується кількість платників податків та розширюється база оподаткування, оскільки центри управління малим і середнім бізнесом, як правило, знаходяться на тій же території, що й, власне, сам бізнес (на відміну від вертикальних корпорацій); формується зручний та ефективний інструмент взаємодії з бізнесом, знижується залежність від окремих бізнес-груп, з'являються основи для диверсифікації економічного розвитку території.

Для внутрішньої обліково-інформаційної сфери сільськогосподарського підприємства характерні процеси збору, обробки, накопичення, зберігання і адекватної реалізації інформації; організаційне, матеріальне, технологічне, кадрове, фінансове і правове забезпечення бізнесу. Значна роль при цьому відводиться системі обліку. Облікова інформація є основою для прийняття стратегічних рішень, спрямованих, передусім, на досягнення підприємством потенційного успіху шляхом реалізації власних цілей з обов'язковим врахуванням факторів зовнішньої сфери.

Оскільки стратегічний менеджмент сільськогосподарських підприємств використовує значну питому вагу саме облікової інформації, при формуванні параметрів його обліково-інформаційного забезпечення доцільно застосовувати елементи чинного законодавства України у сфері обліку, зокрема стосовно принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності: 1) стаття 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [6]; 2) стаття 18 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3].

Вважаємо необхідним наголосити на існуванні певних розбіжностей у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» щодо принципів обліку і звітності: різна послідовність наведення принципів; окремі відмінності у назвах. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансових звітів» [5] у якості принципу бухгалтерського обліку констатує лише принцип нарахування.

Процес модернізації обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту підприємств повинен передбачати певну трансформацію сутності обліку, оскільки тривалий період існувало обмежене сприйняття значення облікової інформації в управлінні підприємством, згідно якого облік, на жаль, сприймався виключно в якості засобу контролю за збереженням ресурсів суб'єкта господарської діяльності, а облікова служба функціонувала ізольовано від інших підрозділів, які займались оперативним управлінням діяльністю підприємства. Таким чином, інформаційні можливості обліку повністю не реалізовувались, оскільки сфера його завдань не передбачала формування корисної інформації для потреб управління, облік орієнтувався на узагальнення даних для підготовки фінансової звітності. Вимоги сучасної світової економіки зумовлюють адаптацію формулювання завдань обліку і значення облікової інформації в управлінні підприємством. Сучасний облік повинен орієнтуватись передусім на забезпечення необхідними даними управлінських підрозділів підприємства, а не лише на потреби зовнішніх користувачів інформації. При цьому набувають актуальності питання посилення інформаційних функцій обліку, підвищення його аналітичності, комплексне задоволення потреб менеджменту підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Раціоналізація моделі обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту вітчизняних сільськогосподарських підприємств повинна ґрунтуватись на чіткій структуризації потоків інформації для забезпечення оперативного і надійного отримання необхідних даних при виникненні такої потреби. Прийняття стратегічних рішень повинно базуватися на поточній (достовірній, точній) та прогнозній (розрахунковій, орієнтовній) інформації. Вважаємо, що раціональна система обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств повинна враховувати внутрішні й зовнішні інформаційні сфери, відображаючи комплексну консолідовану інформацію про діяльність підприємства і його перспективи. Сучасні вимоги до процесу прийняття стратегічних рішень в аграрному секторі економіки України вимагає застосування модернізованої системи обліково-

інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту, яка повинна гарантувати достовірність, підвищити оперативність, посилити об'єктивність, збільшити швидкість, посилити захист, акцентувати доцільність та в кінцевому підсумку забезпечити ефективність прийняття рішень стратегічного характеру. Динамічні процеси розвитку світової економіки, ускладнення агротехнологій, загострення конкурентної боротьби у сільському господарстві як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках вимагають перегляду сутності облікової інформації в системі інформаційного забезпечення сільськогосподарських підприємств України. Розширення переліку користувачів облікової інформації, посилення їх зацікавленості в отриманні необхідних даних про діяльність підприємства, формування нових вимог і нових підходів до визначення критеріїв корисності облікової інформації, доцільність підвищення аналітичності облікових даних адекватно потребам менеджменту значно посилюють статус бухгалтерського обліку як основного джерела інформації, що використовується для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. За таких умов облік дійсно позиціонується як мова бізнесу, фундамент ділового партнерства.

Бібліографічний список

1. Блейк Д. Европейский бухгалтерский учет : [справочник] / Джон Блейк, Ориол Амаг ; [пер. с англ. В. Н. Егоров]. – М. : Информационно-издательский дом «Филинь», 1997. – 396 с.
2. Друри К. Управленческий и производственный учет : [учебник] / К. Друри ; [пер. с англ.]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 1071 с.
3. Загальні вимоги до фінансової звітності : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 в редакції від 10.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0391-99>.
4. Каплан Р. С. Сбалансированная система показателей: От стратегии к действию / Р. С. Каплан, Д. П. Нортон ; [пер. с англ.]. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2004. – 320 с.
5. Подання фінансових звітів : Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 в редакції від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_013.
6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. в редакції від 14.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
7. Про інформацію : Закон України в редакції від 09.05.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
8. Хорин А. Н. Стратегический анализ : [учебное пособие] / А. Н. Хорин, В. Э. Керимов. – М. : Экспо, 2009. – 480 с.

Анотація

Досліджено сучасний стан і основні проблеми обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Уточнено вимоги і параметри концепції формування інформації для потреб стратегічного управління. Диференційовано сфери інформаційного середовища сучасного підприємства.

Ключові слова: облікова інформація, стратегічний менеджмент, сфери інформаційного середовища бізнесу, якість інформації.

Аннотация

Исследованы современное состояние и основные проблемы учетно-информационного обеспечения стратегического менеджмента отечественных сельскохозяйственных предприятий. Уточнены требования и параметры концепции формирования информации для нужд стратегического управления. Дифференцированы сферы информационной среды современного предприятия.

Ключевые слова: учетная информация, стратегический менеджмент, сферы информационной среды бизнеса, качество информации.

Annotation

The author investigated the modern conditions and main problems of accounting & information support for strategic management of domestic agrarian enterprises. Specified the requirements and parameters for the information concept of strategic management. The spheres of information environment of a modern enterprise were differentiated.

Key words: accounting information, strategic management, spheres of business information environment, quality of information.